

Ана З. Јевтовић^[1]

Институт за политичке студије
Београд (Србија)

УДК 327(4+5)(049.32)

341.232.1(4+5)(049.32)

Приказ

Примљен: 15.7.2025.

Прихваћен: 30.7.2025.

doi: 10.5937/napredak6-60181

Кад историја заћути геополитика проговара

Фото: Архив Војводине

Осврт на монографију *ЕВРОАЗИЈСКА ГЕОПОЛИТИКА БЕЗБЕДНОСТИ* Александра Гајића и Николе Рајића, Архив Војводине, Нови Сад и Институт за европске студије, Београд, 2025.

Геополитичка разматрања Александра Гајића и Николе Рајића сабрана у монографији *Евроазијска геополитика безбедности* свеобухватно, концизно и аргументовано откривају тамне коридоре моћи смештене на овом делу планете. Широко, свеобухватан и појмовно близак интерпретативни оквир нуди читаоцима прегршт оштроумних, бритких и аналитичких текстова, теоријски аргументованих низовима релевантних историјских извора, дипломатских докумената, обавештајних података и политичких

[1] jevtovic.ana@gmail.com; <https://orcid.org/0009-0003-3877-225X>

стратегема. Њихов збир не треба мерити обимом страница (310), већ истинском дубином значења која указују на континуитет геополитичких пројекција и сударања различитих интересних сфера на релативно турском етничком, верском, економском, идеолошком, историјском, културолошком и безбедносном подручју. Ово је „стратешка раскрсница и безбедносно виталан простор“ у Макиндеровом схватању значаја овог региона у борбама за светску превласт: „Ко влада Хартландом, влада светским острвом; ко влада светским острвом, управља светом“ (Mackinder, 2009). Свако од поглавља чини део синтетизованог, јединственог и функционално уобличеног темата оделитих текстова који слојевито и плански откривају сложеност и организованост геополитичког пројектовања у ери сајбер сукобљавања и одмеравања технолошке премоћи.

Књига *Евроазијска геополитика безбедности* сачињена је из 11 тематских целина, које структурно повезују сложену архитектуру проблематичних међународних активности у овом делу света. Већ на почетку аутори детаљно разматрају однос Организације договора о колективној безбедности (ОДКБ), НАТО и Шангајске организације за сарадњу (ШОС), посебно деловања у евроазијском региону. Тероризам, сепаратизам и религијски екстремизам чине осовину зла карактеристичног за ове просторе, при чему никада није разјашњена улога западних безбедносних служби у организовању низа „обожених револуција“ (од 2005. у Украјини, па Киргистану и Узбекистану...). Русија, Кина, Индија и Пакистан нису само државе које се надмећу за економским вођством већ и нуклеарне силе са

високим потенцијалом у евентуалним ратним конфронтирањима, о чему опрезни стратегији увек воде довољно рачуна.

Налети радикалног исламизма у којем је Авганистан и даље активна тренажна база прети инфилтрацијом верских екстремиста и отварањем нових криза, што се никако не сме потценити. Поглавље о турској спољној политици историјски детаљно открива скривене механизме наслеђених инструкција још из доба Османског царства и ненаданих геополитичких савезништава са циљем очувања и обнављања империје, што објашњава многе политичке одлуке ове државе данас. Аутори поступно и теоријски образложено означавају тренутак преласка секуларне државе у улогу „препечитеља мореуза у Мраморном мору“, при чему склапање специфичног савезништва са Сједињеним Државама омогућава нескривену улогу у процесима управљања променама граница у Каспијском региону. Идеја о „турском свету од Јадрана до Кинеског зида“ иницирала је образовно-културолошку офанзиву ка Кавказу и Средњој Азији, док је пут активне војне сарадње истовремено поплочаван бројним билатералним уговорима о економској сарадњи. Етнолингвистичка и религијска блискост, уз растући неоосманизам, стубови су „стратешке дубине“, ипак недовољне за ефикасније спровођење деценијских америчких интереса на том подручју.

Будућим читаоцима вероватно ће бити занимљиво поређење конфликтних парадигми око Нагорно-Карабаха и српске покрајине Косово и Метохија. Александар Гајић и Никола Рајић, анализирајући „замрзнути конфликт“ и концепте њихових тумачења у међуетничком

окружењу кроз историјат спорења и сукобљавања конфронтираних страна, наводе бројне сличности и разлике, истичући геостратешку важност контроле простора за атлантистичке, оријенталне, средњоевропске и евроазијске силе. Оно што се мање истиче у геополитичким анализама јесте религијска димензија сукоба јер су страдалници хришћански народи (Срби као православци, Јермени као монофизити), док су угњетачи муслимани (Албанци сунити, а Азери шиити). Светска јавност остала је слепа на уништавање 117 српских цркава и манастира, правећи се да не чује вапаје етнички протераног становништва и погрома које свакодневно доживљава у пракси.

У фокусу истраживачке пажње налазе се и увек сложени геостратешки оквири руско-иранских односа, који су с почетком овог века константно у фази међусобног разумевања и усклађености. Некадашња Персија изгубила је мрвице историјске славе, али на просторима Средњег истока (Западне Азије) Иран је и данас „кључна, културно и стратешки доминантна земља“. Бурна прошлост вековног међусобног сукобљавања замењена је блиским идеолошким приближавањем и сарадњом на војном и енергетском пољу, при чему је применом „Примаковљеве доктрине“ Путинова администрација искористила слабости геополитичке позиције Техерана да понуди низ уступака којим ће изаћи из међународне изолације. Две земље најбогатије гасом у свету сарадњу у области енергетике брзо су пренеле и на војни комплекс, укључујући и контроверзно поље нуклеарне сарадње, што је посебно забрињило Запад. Геополитика енергетике је у константном успону, при чему просторе централне

Азије ваља анализирати кроз преплетен интересни однос руско-кинеског кондоминијума до чворишта мултиполарности која лако може да се претвори у буре барута на ивици експлозије. Између партнерских односа и стратешког савеза мали је корак, који се у конфликтним ситуацијама лако да учинити, наговештавају аутори.

Спирала геостратешких пројекција, тактичких заокретања и неочекиваних промена оријентација указује на поремећај и магловитост политичко-дипломатског комуницирања, али и дубоку нестабилност региона који је суштински битан за мир на планети. Гајић и Рајић проучавају узак маневарски простор препуштен великим играчима на шаховској табли, свесни да игра са идентитетима, идеологијама и географијом лако може постати окидач за промене у међународним односима. Вишак историје, са бројним наносима религије, политике, економије, пропаганде и културе, чини оквир интересовања даље будућности стратешки важних региона Јужног Кавказа и Централне Азије, при чему и Исток и Запад с једнаком заинтересованошћу разматрају могућности сопственог утицања и интересног ширења. Иза декларативних порука о партнерству и сарадњи скрива се низ динамичних и прецизно конфигурисаних безбедносних процедура и планова, са могућим регионалним конфликтима и ескалационим процесима. Привиди дијалога и надања о могућим облицима сарадње маскирају се облацима радикализације у функцији потврђивања војне премоћи, уз све већа технолошка улагања у сајбер наоружања.

Књига коју представљамо врло је интересантна са аспекта развоја новог мултиполарног

света. Пажљивом оку посматрача не може по-бећи чињеница како се евроазијски регион лако ослобађа од америчког утицаја, што Кина и Русија спретно користе да прошире дијапазон сопствених амбиција и иницијатива. Асиметрија се уочава у нијансама утицаја – док је Кина финансијски јача, Русија је утицајнија на дипломатском и историјском аспекту. Постепено се запажа и геостратешка промена турске оријентације у спољној политици, у којој ова регионална сила спретно маневришући последицама дозираних конфликта себе легитимише као пожељног савезника без којег нема глобалних геополитичких гигања. „Осећај изузетности“ расте, али није довољно што је етаблиран у зеницама сопствене јавности, већ се тражи и међународно признање нове стварности. И ту је посебна врлина овог штива: креативна ин-

терпретација у духу макиндеровско-спајкмановске традиције, при чему се спољне политике великих играча на шаховској табли анализирају рационално, у духу савременог неокласичног реализма.

Овај краћи осврт указује на теоријску утемељеност и емпиријску заснованост монографије коју су аутори понудили. Похвале заслужују и издавачи – Архив Војводине из Новог Сада који је током последњих година постао респектабилан играч који знатно помаже да се овакве књиге нађу пред нашом академском заједницом, али и Институт за европске студије који се циљано бави промоцијом овако актуелних дела. Динамика расподеле политичке моћи у савременом свету мења се сваког тренутка, али за читаоце које више занима простор Евроазије књига коју препоручујемо прави је избор.

References / Литература

- Gajić, A., Rajić, N. (2025): *Eurasian Geopolitics of Security*. Beograd: Institut za evropske studije; Novi Sad: Arhiv Vojvodine. [In Serbian]
- Mackinder, H. (2009). *Democratic Ideals and Reality: A Study in the Politics of Reconstruction*. Beograd: Metaphysica. [In Serbian]